

HET VERHAAL EN DE WOL

DOOR EEN RONDWANDELING IN DE TENTOONSTELLING 'MAKERS ON MATERIALS' KOM JE NAAST ALLERLEI MATERIALEN, ZOALS LINNEN EN ZIJDE, MEER TE WETEN OVER DE GUNYA, EEN TRADITIONELE OEKRAÏENSE HERDERSJAS GEMAAKT VAN WOL. MARJO VAN SCHAIK EN DASHA TSAPENKO VONDEN ELKAAR IN EEN FASCINATIE VOOR DEZE BIJZONDERE JAS EN GEBRUIKTEN DIT ALS LEIDRAAD OM TE ONDERZOEKEN HOE WOL WORDT VERWERKT, MAAR OOK HOE HET ANDERS ZOU KUNNEN.

Tekst: Thea Vuik
Fotografie: TextielMuseum

Fotografie: Geisje van der Linden.

Er zijn allerlei invalshoeken in hun bijdrage over wol te ontdekken, zoals het verschil in soorten, de vervuilende aspecten die bij de verwerking ervan optreden, de manier van maken van de gunya en de culturele invloeden daarop. Bovendien is het voor zowel Marjo als Dasha uitermate belangrijk wat je als ontwerper zou kunnen bijdragen om het te proces te vernieuwen en te vereenvoudigen. Wat kunnen de oorspronkelijke makers in de Karpaten er van opsteken en wat kunnen de ontwerpers dáár aan kennis vergaren.

Water

Dasha (van origine Oekraïense) was met name geïntrigeerd in het veelvuldig gebruiken van water bij de verwerking van wol en het vervuilende aspect daarvan. Marjo hervatte, net als een Georgische variant van de gunya, het vilten van de verschillende wolsoorten. Marjo: "Ik ben eigenlijk degene die met wol werkt en Dasha is gewoon te werken met mycelium. We hebben dat allemaal uitgeprobeerd; we hebben getuft, gebreid en geprobeerd mycelium in de wol te verwerken. Wat overigens niet gelukt is omdat het plantaardige mycelium niet pakt op een dierlijke ondergrond."

Rubber

"We hebben veel meer onderzocht dan dat hier tentoongesteld wordt", vult Dasha aan.

Genoeg in deze tentoonstelling te ervaren overigens, om je na te laten denken over de invloeden die een rol (kunnen) spelen op de productie van de in de tentoonstelling getoonde materialen vlas, fique, zijde, rubber, katoen en wol."

Experiment

Om terug te keren naar de wol: In Nederland moeten veel boeren betalen om de vachten van hun schapen te kunnen slijten. Marjo vindt dat onbegrijpelijk: "Ik gebruik juist deze vachten. In het hobby-vilt-circuit worden alleen vachten verkocht van speciale schapen. Ik doe alles met de hand en dan zoek ik tussen de vachten die ik heb of er een mooie bij zit. Die gebruik ik dan om mee te vilten. Het is allemaal wol van 'afvalwol-schapen'. Ik doe er veel mee vanwege het experiment, maar ook om te laten zien dat deze wol veel meer waarde heeft en veel betekenisvoller is dan we denken."

"Hetzelfde probleem doet zich ook voor in de Oekraïne," vertelt Dasha", waar zelfs hele vachten in de rivier gegooid worden omdat ze er te veel van hebben. En dat vervuilt het water enorm."

Vervuiling

Die vervuiling wordt alleen maar meer doordat ze tegenwoordig gewoon zijn om de gunya's, als ze überhaupt geveerd

worden, met chemische verf te kleuren. "Wij wilden het juist doen met natuurlijke en lokale producten", vervolgt Dasha haar betoog. "In het beste geval zelfs met afval, zoals uien- en bietenschillen. We hebben ook een plant gebruikt die heel specifiek is voor de Oekraïense bergen - de wilde bosbes. Deze bessen zorgen niet alleen voor een complexe en rijke paarse kleur, maar hebben ook een grote waarde in de Oekraïense folklore - ze helpen het immuunsysteem op fysiek niveau en dienen als amulet voor degenen die ze opeten."

Waarde

De weefster met wie ze in Oekraïne samenwerkten, Ruslana Honcharuk, begon na hun gezamenlijke experimenten ook natuurlijke kleurstoffen te gebruiken in haar werk. "Haar moeder, een weefster en degene die Ruslana het vak heeft geleerd, herinnerde zich nog hoe het vroeger werd gedaan, maar ze zag er de waarde niet meer van in."

Hetzelfde model

De gunya's hebben allemaal hetzelfde model en een zelfde harige textuur. De jas is opgebouwd uit twee rechthoeken en er wordt daarbij een simpele weeftechniek gebruikt: slechts door twee pedalen te gebruiken, met als gevolg een basis op-en-neer patroon. De twee rechthoeken

Fotografie: Maria Kytaieva.

hebben ongeveer dezelfde grootte en aan de onderste lap wordt niets gedaan: het bovenste stuk vouw je dubbel en knip je gedeeltelijk in tweeën. Dasha: "Het lijkt op het model van een kimono. Niet zo vreemd eigenlijk, want zo'n eenvoudig model wordt natuurlijk vaak en overal in de wereld gebruikt." Marjo: "We hebben ook wat onderzoek gedaan naar gunya's in de rest van de wereld. Soms is de jas een beetje meer getailleerd, maar de basisvorm is eigenlijk overal die twee rechthoekige lappen."

Vorm

Een variatie tussen de gunyas in de verschillende regio's zit hem niet zo zeer in de techniek, maar eerder in de vorm. Dasha benoemt de kleine verschillen in sommige delen van de Oekraïne. Marjo heeft ook gunya's in Georgië gezien, die daar meestal gevilt worden. Marjo: "Die Georgische gunya's zijn iets anders, want ze zijn gemaakt uit één grote lap die boven bij de schouders aan elkaar genaaid wordt. Die hangt dus als het ware op de schouders met alleen een touwtje aan de voorkant. Superdik gevilt en echt; als je dat aantrekt.. Een geweven gunya is zwaar, maar dát is echt loodzwaar."

Rotzooi

Als Marjo gaat vilten, wast ze de wol niet van te voren. Maar- wordt er vaak gedacht- je wilt toch geen poep in je jas?

"Je kamt de wol natuurlijk eerst, voordat het gesponnen wordt", legt ze uit. "Eerst pulk je er de meeste rotzooi al uit en daarna als die er nog inzit, kam je het er uit met het kaarden. Je hebt dan nog wel de vettigheid maar niet de viezigheid."

Probleem

Marjo en Dasha hebben gemerkt dat al die landen op hun manier proberen daarmee om te gaan. "Dat wassen is echt een probleem. Ik denk, als ik ga vilten 'waarom zou ik wassen? Want daarna wast het vanzelf tijdens het vilten. Met het weven vind ik het fijn als het een beetje dat fettige heeft. Het plakt beter en daarna kun je het nog vilten zelfs, dat is heel mooi. Dat stijve wat eigenlijk dat weven een beetje heeft, wordt opeens soepel als je het daarna vilt. Ik heb een vestje gemaakt, ook weer dit model, en wat grappig is dat dat vestje door het vilten enorm veel kleiner geworden is, maar wel écht heel soepel en mooi. Zo dat je denkt: Ja, dat hele wassen van te voren doe ik niet."

Fluffies

Hoe maak je de 'fluffies', de harige structuur die een dergelijke herdersjas karakteriseert? Marjo: "Je weet hoe je smyrna tapijten maakt? Het is eigenlijk hetzelfde: je weeft een paar slagen heen en weer en dan knoop je een toer met knopen erin. Zo kun je het meer volume geven, of minder

knopen gebruiken. Het hangt er van af hoeveel toeren met knopen je weeft, hoe volumineus de jas uiteindelijk wordt."

Rijker verhaal

Van het één kwam het ander en rondom de gunya werd gedurende de tijd een steeds rijker verhaal gesponnen. Een verhaal waarin alles wordt verteld wat Marjo en Dasha graag wilden vertellen. Marjo: "We dachten in eerste instantie materiaal onderzoek te doen, maar toen kwam de grote invasie en ineens beseften we dat de gunya voor veel meer staat: het staat voor je thuis, voor je identiteit en -zeker nu niet onbelangrijk- het vertegenwoordigt bescherming."

Zadenzakjes

Één van de gunya's die op de tentoonstelling te bewonderen is, is voorzien van zadenzakjes. Marjo ontwierp en maakte deze jas ter herinnering aan de gebombardeerde zadenbank in Kharkiv, Oekraïne.

De groepstentoonstelling 'Makers on materials' is nog tot en met 3 november 2024 in het TextielMuseum in Tilburg te bezoeken.

atelierdashatsapenko.com
www.instagram.com/marjovanschaik

Fotografie: Josefina Eikenaar. TextielMuseum-2024.

Marjo van Schaik en Dasha Tsapenko. Fotografie: Geisje van der Linden.

'DAT WASSEN IS ECHT EEN PROBLEEM'